

K. KORSAKAS

BALTISTIKA IR SLAVISTIKA

Naujai pasirodančiam leidiniui „Baltistica“ iškyla svarbūs ir reikšmingi uždaviniai, jo akiratyje atsiskleidžia platūs mokslinio darbo barai. Jam teks atsakingai atstovauti ne tik tarybinei lituanistikai, bet atspindėti ir kitas baltų tautas (latvius) bei senovines baltų gentis (prūsus, jotvingius) liečiančias filologijos mokslo disciplinas.

Kartu šiam leidiniui išpultų ir pareiga juo glaudžiau susieti šiandieninius baltistikos tyrinėjimus su tarptautinės lyginamosios kalbotyros aktualiosiomis problemomis, o ypač su tomis filologijos mokslo šakomis, kurios jau iš seno turi gilią tradicinę sąsają su baltistika ir yra įnešusios svarų indėlį į baltų tautų praeities, kalbos bei kultūros tyrinėjimą.

Dabarties sąlygomis išskirtinis ir pirmaujantis vaidmuo priklauso baltistikos ryšiams su slavistika. Jeigu pastaraisiais metais itin suaktyvėjo kai kurių baltistikos – tiek lituanistikos, tiek ir latvistikos – problemų mokslinis tyrinėjimas tarptautiniu mastu, tai šiuo atžvilgiu ypač daug nusipelnė slavistika.

Pokario laikotarpiu slavistika įgijo nepaprastai platų užmojį, slavistų mokslinis darbas ėmė reikštis tarptautinėmis organizacinėmis formomis bei priemonėmis. Įsisteigęs Tarptautinis slavistų komitetas ir jo periodiškai rengiami Tarptautiniai slavistų suvažiavimai yra geriausias to įrodymas. Kaip tik su šio Komiteto veikla ir ypač su dviem paskutiniaisiais Tarptautiniais slavistų suvažiavimais (IV-ju Maskvoje 1958 m. ir V-ju Sofijoje 1963 m.) žymia dalimi ir siejasi baltistikos problemų nagrinėjimo suaktyvėjimas tarptautiniu mastu. Į tų abiejų suvažiavimų programas buvo įtraukta eilė specialių pranešimų, skirtų baltų-slavų kalbiniais bei istoriniais santykiams nušviesti. Baltų-slavų problema buvo liečiama ir daugelyje pranešimų kitomis temomis bei tuose suvažiavimuose vykusiose diskusijose. Visa tai ne tik žymiai suaktualino baltų-slavų problemą, bet naujais aspektais nušvietė ir kai kuriuos grynai baltistikos klausimus.

Kaip ypatingai reikšmingą faktą reikia pažymėti tai, kad Tarptautinio slavistų komiteto nutarimu 1962 m. pabaigoje buvo įsteigta Tarptautinė komisija baltų-slavų santykiams tirti, į kurią įėjo keliolika įžymių slavistikos ir

baltistikos specialistų iš vienuolikos Europos šalių*. Tai dar labiau pakėlė baltistikos svorį tarptautiniame filologijos moksle, teigiamai paveikė baltistikos problemų nagrinėjimo suaktyvėjimą tiek visos Tarybų Sąjungos lingvistų, ypač rusistų, tiek ir pačių baltistų – lietuvių ir latvių filologų – tarpe; tai žymiai stimuliuojo tolesnę baltistikos vystymąsi ir kai kuriose užsienio šalyse, pavyzdžiui, Vokietijos Demokratinėje Respublikoje, Lenkijoje ir kitur.

Ryšium su tuo pastebimai pagausėjo įvairios publikacijos – tiek apskritai baltistikos, tiek ir specialiai baltų-slavų problemos klausimais – tarptautinėje filologinėje periodikoje, ypač slavistikos profilio žurnaluose. Daugelis slavistikos mokslo įstaigų pastaruoju metu tapo ir savotiškais baltistikos vystymosi židiniais.

Antai TSRS Mokslų akademijos Slavistikos institute (Maskva) susitelkė nemažas būrys slavistų (V. Toporovas, V. Ivanovas, V. Iličius-Svitičius, V. Dibo ir kt.), kurie gyvai domisi baltistikos klausimais bei baltų-slavų kalbinių santykių tyrinėjimu. Kai kurie iš jų jau paskelbė itin vertingų mokslo darbų, svarbių ir lituanistikai ar apskritai baltistikai. Slavistikos instituto leidžiamuose tęstiniuose leidiniuose („Вопросы славянского языкознания“, „Ученые записки Института славяноведения“) bei kolektyviniuose rinkiniuose buvo išspausdinti ir kai kurie mūsų respublikos kalbininkų lituanistiniai darbai, išversti į rusų kalbą. Kiek mažesniu kiekiu medžiagą baltistikos klausimais skelbia ir centrinis tarybinis kalbotyros žurnalas „Вопросы языкознания“ bei numato spausdinti naujai pradėjęs eiti žurnalas „Советская славистика“. Baltų-slavų etnogenezės bei jų prokalbės klausimais reikšmingų darbų pastaraisiais metais paskelbė tokie įžymūs tarybiniai rusų kalbininkai, kaip S. Bernšteinas, F. Filinas, B. Gornungas ir kt. Svarios reikšmės šių problemų moksliniam tyrinėjimui teikia ir akademikas V. Vinogradovas – Tarybinio slavistų komiteto pirmininkas.

Nuo tarybinių rusų filologų šiuo atžvilgiu neatsilieka ir kitų slavų kraštų slavistai. Pirmoje vietoje čia minėtini lenkai, kurių tokie įžymūs kalbininkai, kaip T. Lér-Splavinskis, J. Otremskis, J. Safarevičius, Č. Kudzinovskis ir kai kurie kiti, pokario metais paskelbė eilę reikšmingų darbų arba tiesiog iš lituanistikos bei baltistikos srities, arba baltų-slavų etnogenezės ir jų istorinių santykių klausimais. Pokario metais Lenkijoje leidžiamas tęstinis leidinys „Lingua

* Tarptautiniame slavistų V-me suvažiavime Sofijoje patvirtinta šitokia šios komisijos sudėtis: K. Korsakas (komisijos pirmininkas), J. Safarevičius (pirm. pavaduotojas, Lenkija), S. Bernšteinas (TSRS), I. Duridanovas (Bulgarija), V. Falkenhanas (VDR), K. O. Falkas (Švedija), V. Georgijevs (Bulgarija), V. Holtumas (Anglija), Č. Kudzinovskis (Lenkija), V. Kiparskis (Suomija), B. Larinas (TSRS), Ch. Stangas (Norvegija), R. Šmitleinas (Prancūzija), V. Toporovas (TSRS), P. Trostas (Čekoslovakija), A. Vraču (Rumunija).

Posnaniensis“ greta lyginamosios kalbotyros, slavistikos bei polonistikos skyrė palyginti daug vietos ir lituanistinei medžiagai. Pastaraisiais metais į lituanistikos barą Lenkijoje aktyviai įsijungė Balstogės Mokslo draugija (veikianti Lenkijos Mokslų akademijos sistemoje), kuri jau kelinti metai vykdo kompleksinius tyrinėjimus istorinėse jotvingių žemėse ir plačiai domisi tiek Lietuvos istorijos, tiek lietuvių ir lenkų tautų istorinių santykių tyrinėjimu. Ne vienas vertingas šios srities darbas jau paskelbtas tos Draugijos leidžiamuose metraščiuose, o 1964 m. ji pradėjo leisti ir specialų tęstinį leidinį „Acta Baltico-Slavica“.

Kai kuri baltistikos medžiaga pokario metais buvo skelbiama ir čekų filologiniame žurnale „Slavia“. Iš čekų kalbininkų, kurie pastoviai domisi lituanistikos bei apskritai baltistikos klausimais ir yra pasireiškę šios srities darbais, minėtini V. Machekas ir P. Trostas.

Bulgarijoje baltistikai svarbius klausimus, susijusius daugiausia su baltų-slavų etnogenezės problema, liečia savo darbuose akademikas V. Georgijevas, o toponiminiuose tyrinėjimuose baltistikos medžiagą panaudoja I. Duridanas.

Ypatingą dėmesį baltistikai paskutiniuoju metu ėmė rodyti Vokietijos Demokratinės Respublikos filologai. Žinomo polonisto ir lituanisto V. Falkenhano iniciatyva, kurią nuoširdžiai parėmė VDR Slavistų komiteto pirmininkas H. Bilfeldtas, 1964 m. buvo įsteigta prie šio komiteto vokiečių baltistų sekcija, į kurią įėjo per dvi dešimtis VDR universitetuose, institutuose ir kitose mokslo bei kultūros įstaigose dirbančių filologų. Jų tarpe yra keletas lyginamosios kalbotyros ir baltistikos specialistų, bet daugumą sudaro slavistai. Tam tikri baltistikos židiniai formuojasi ir kai kuriuose VDR universitetuose, kurių sistemoje veikia slavistikos ar lyginamosios kalbotyros institutai (pvz., Leipcige, kur baltistikos srityje dirba R. Ekertas, Halėje, kur šioje srityje dirba K. Ameris ir G. Benzė, iš dalies Greifswalde ir kt.). Į baltistiką įsitraukia ir kai kurie lužičėnų filologai (N. Metškas). Medžiagą baltistikos temomis vis dažniau ima publikuoti VDR slavistų žurnalas „Zeitschrift für Slawistik“ ir kai kurie Vokietijos Demokratinės Respublikos Mokslų akademijos slavistikos profilio leidiniai. Visa tai veiksmingai atgaivina senąją ir anksčiau tokią vaisingą vokiečių filologijos tradiciją baltistikos srityje. Atskiri tos tradicijos atgarsiai pasigirsta ir iš Vokietijos Federatyvinės Respublikos bei Šveicarijos. Pokario metais kai kurią medžiagą iš baltistikos bei lituanistikos čia paskelbė tokie žurnalai, kaip „Zeitschrift für slawische Philologie“ (Heidelberge), „Die Welt der Slaven“ (Visbadene) ir kt.

Ypač gyvą vystymąsi baltistika pokario metais įgijo Skandinavijos kraštuose. Čia pirmiausia pažymėtinas Lundo universiteto (Švedija) Slavistikos institutas, vadovaujamas K. O. Falko. Šio instituto tęstiniame leidinyje „Språkliga

bidrag“ per keletą pastarųjų metų paskelbta daug vertingų darbų iš baltistikos, o ypačiai iš latvistikos srities. Pats K. O. Falkas, aukštai kvalifikuotas polonistas ir lituanistas, labai domisi lietuvių-lenkų kalbų sąveika toponimikos bei onomastikos srityje ir jau keleri metai aktyviai dalyvauja jotvingių problemos tyrinėjimuose, kuriuos vykdo Suvalkų krašte Balstogės Mokslo draugijos organizuota pastoviai veikianti Jotvingių ekspedicija. Kai kurie darbai baltistikos tematika paskelbti ir Danijoje leidžiamame tęstiniame leidinyje „Scando-Slavica“, kurį įsteigė ir redagavo žinomas slavistas A. Stender-Petersenas (miręs 1963 m.). Pagaliau, Skandinavijos regionui priklauso ir toks įžymus indoeuropeistas, kaip norvegų kalbininkas Ch. Stangas, kuris kartu yra ir didelis slavų kalbų specialistas, savo slavistinius tyrinėjimus dažniausiai siejæs su baltistika.

Vaizdo pilnumui reikia dar paminėti kai kuriuos paskutiniojo meto baltistikos faktus romanų ir anglo-saksų kraštuose. Bene pirmą kartą filologijos istorijoje baltistika susilaukė labai gyvo dėmesio Rumunijoje. Jaunas rumunų kalbininkas A. Vraču jau paskelbė keliolika savo darbų įvairiomis baltistiką liečiančiomis temomis Rumunijoje leidžiamame tęstiniame leidinyje „Romanoslavica“. Kaip teigiamą faktą reikia pranešti, kad iš Italijos gauta žinių, jog ten atnaujinamas specialaus baltistinio leidinio „Studi Baltici“ leidimas. Jo redaktorius, įžymus italų filologas Giacomo Devoto, pasiūlė kai kuriems tarybiniais lituanistams bendradarbiauti šiame, prieškariniais laikais plačiai žinomame, tarptautiniame leidinyje.

Pagaliau, anglų kalba baltistikos medžiaga kartas nuo karto skelbiama JAV leidžiamame žurnale „Slavic and East European Journal“, tačiau daugumai čia išspausdintų baltistikos temomis straipsnių būdinga antitarybinė tendencija ar net atviras priešiškusmas.

Čia glaustai suminėti duomenys akivaizdžiai rodo, kaip glaudžiai baltistikos vystymasis tarptautiniu mastu yra susijęs su pagrindiniais slavistikos mokslo centrais bei su svarbiausiais slavistinės periodikos organais. Šiuo atžvilgiu ir pokario laikais toliau reiškiasi dar XIX a. susidariusi tradicija: kur sėkmingai vystosi slavistika, ten didesne ar mažesne dalimi vystosi ir baltistika. Tačiau kartu reikia pabrėžti ir tai, jog šis, pastaruoju metu nepaprastai platus slavistikos vystymasis, – ypač kiek jis liečia su baltų-slavų problema susijusių klausimų sprendimą, – stipriai įpareigoja visus lituanistus bei apskritai baltistus žymiai labiau suaktyvinti savo mokslinę veiklą ir daug operatyviau, negu iki šiol, jungtis į bendrųjų šios srities problemų svarstymą, skatina žymiai plačiau dalyvauti tarptautiniame baltistikos ugdyime.

Kartu ši trumpa baltistikos ir slavistikos sąsajos pastaraisiais metais apžvalga rodo, koks būtinas ir savalaikis yra leidinio „Baltistica“ pasirodymas.

Šis leidinys yra pašauktas aktyviai papildyti tą gausią filologinę periodiką, kuri greta slavistikos medžiagos pateikia nemaža ir baltistikos klausimus nagrinėjančių publikacijų.

Todėl norėtusi išreikšti pageidavimą, kad „Baltistica“, skirdama pagrindinį savo dėmesį baltų filologijos visokeriopam vystymui, vienu iš svarbiausių savo uždavinių laikytų baltų-slavų problemos įvairiapusišką nagrinėjimą. Būtų didžiai naudinga, jeigu „Baltistica“ imtųsi ne tik atspindėti, bet ir apibendrinti svarbiausius šios srities darbus, atliekamus įvairiose šalyse. Tarptautinė komisija baltų-slavų santykiams tyrinėti pageidautų, kad leidinyje būtų reikiamai nušviečiama tiek pačios Komisijos, tiek jos nacionalinių sekcijų veikla ir kad apskritai būtų plačiai informuojama apie visus svarbesnius faktus baltikos-slavikos baruose.

Būtų pageidautina, kad šio leidinio puslapiuose rodytųs ne vien lituanistų, bet ir latvistų darbai, o taip pat kad čia bendradarbiautų žymesnieji visų šalių baltistai bei slavistai, nagrinėjantieji baltų-slavų santykių ar apskritai indoeuropeistikos problemas.

Karštai linkėtina leidiniui „Baltistica“ geros sėkmės, organizuojant ir įgyvendinant šį bendradarbiavimą.

БАЛТИСТИКА И СЛАВИСТИКА

Резюме

Развитие балтистики в послевоенные годы тесно связано с бурным развитием славистики в международном масштабе. В статье приводится ряд наиболее значительных фактов из научной деятельности как советских, так и зарубежных славистов, подтверждающих то обстоятельство, что там, где создаются очаги славистики, непременно изучается и балто-славянская проблема, там же начинает развиваться и балтистика.

Автор статьи подчеркивает большое значение деятельности Международного комитета славистов и созываемых им Международных съездов славистов в деле активизации изучения балто-славянской проблемы и некоторых важных вопросов балтистики. Особенно значительным фактом в этой области является учреждение Международной комиссии по изучению балто-славянских отношений, в которую вошёл ряд видных представителей филологической науки из 11 стран.

Но в изучении многих вопросов, связанных с решением балто-славянской проблемы, до сих пор недостаточно активное участие принимали сами балтисты. Выход в свет периодического издания „Baltistica“ будет способствовать развитию научной деятельности балтистов.

Международная комиссия по изучению балто-славянских отношений надеется, что в издании „Baltistica“ будет в дальнейшем освещаться и ее деятельность. Также предполагается, что на страницах этого издания будут печататься не только балтисты, но и все, кто интересуется балтийскими языками. Автор высказывает пожелание, чтобы „Baltistica“ стала действенным пособием в дальнейшем развитии балтико-славистики.